

УДК 629.144.2.004.5

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ ЗБИРАННЯ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР

Д. П. Домущі, канд. техн. наук, М.А.Новаковський, студент магістратури
Одеський державний аграрний університет

Представлено аналіз існуючих технологій збирання зернових культур. Пропонуються рекомендації для оптимальної організації технологічного процесу збирання зернових колосових культур.

Ключові слова: технологія, комбайн, зернові культури, зерно, пшениця, технологічний процес, роздільне збирання, пряме комбайнування.

Вступ. Збирання зерна є заключним етапом його вирощування і від правильності вибраної технології збирання значною мірою залежить кількість зібраного зерна, його якість і собівартість. Одна з основних зернових культур, яка вирощується не лише на півдні України, але і по всій країні - озима пшениця. Під неї відводиться основна площа, зайнята під зернові культури.

Проблема. Збереження природних якостей зерна і зниження його втрат нерозривно пов'язане з вдосконаленням технології і засобів механізації. Дослідження цих питань ведеться по двох напрямках: - підвищення продуктивності і технічного рівня зернозбиральних і зерно очисних машин, ефективності їх використання; - розробка і впровадження індустріально-потоківих технологій збирання і комплексів машин для їх виконання, що забезпечують повний збір і обмолот хлібної маси на стаціонарі або спрощення мобільної польової машини (комбайна), з перенесенням частини технологічних операцій, пов'язаних з сепарацією зернової купи на стаціонарні і напівстаціонарні ворохоочисні пункти.

Вибір способу збирання зернових культур багато в чому залежить від їх морфологічних і фізико - механічних властивостей, а також техніко-економічної ефективності технологічних операцій збирання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Рекомендації за перспективною технологією збирання діляться на групи комбайнові і не комбайнові [1]. У першій усі процеси збирання - обмолот, сепарація, очищення зерна, а в окремих схемах і подрібнення солом'яної частини урожаю робиться комбайном при його переміщенні по полю; у другій передбачається вивезення з полів усієї рослинної маси з подальшою обробкою її на стаціонарних і напівстаціонарних пунктах. Комбайнове збирання зернових колосових культур у більшості країн світу є основним [2]. При цьому зазвичай поєднують роздільний (двофазний) спосіб і пряме комбайнування (однофазний). Кожний з цих способів мають свої переваги і не-

доліки. Численні дані науково-дослідних установ і виробничих дослідів показують, що в усіх природно-кліматичних зонах і в різні за погодними умовами роки при роздільному способі прибирання отримують надбавку урожаю від 1,5 до 5 ц зерна з 1 га і більше в порівнянні з прямим комбайнуванням. Про ефективність роздільного способу прибирання свідчать і дані представлені в таблиці [3].

Таблиця 1. Вплив способу збирання на урожай озимої пшениці (ц/га)

Спосіб збирання	Дата збирання, день/місяць	Дата обмолоту, день/місяць	Площа, га	Намолот зерна, ц/га	Втрати (ц/га)	Вага 1000 зерен, г
Роздільний	4/VII	20/ VII	20	20,00	-	30,62
	7/VII	20/ VII	20	19,80	1,20	30,04
	10/VII	20/ VII	20	18,86	2,14	28,68
	13/VII	20/ VII	20	18,83	2,17	27,81
Пряме комбайнування	16/VII	16/ VII	20	14,28	6,77	27,55

Зерно, зібране роздільним способом, утримує вологу на 4,4- 5,9% менше, ніж зерно, зібране прямим комбайнуванням. При роздільному способі збирання фізичні, насінні і хлібопекарські якості зерна, як правило, вище, ніж при збиранні прямим комбайнуванням. Необхідний об'єм роздільного збирання по рекомендаціях [4] для півдня України близько 60%. Роздільний спосіб збирання в США, Канаді, Англії, Швеції знаходить значне поширення. У США останніми роками роздільним способом збирається 22,3% посівів колосових і інших культур, а в окремих штатах роздільним способом збирається до 70%. Роздільний спосіб знайшов застосування в Німеччині і інших країнах [2]. Останнім часом значно збільшився в господарствах парк колісних тракторів і тракторних причепів. Дослідженнями встановлено, що 60-70% внутрішньогосподарських перевезень може бути виконане тракторним транспортом. В. І. Котелянець [5] вважає, що використання тракторних перевезень вигідне до 7 км, інші дослідники максимальною відстанню тракторних перевезень вважають 10 км. За кордоном використовуються в основному дві системи збирання урожаю зернових [6]: - після молотарок і комбайнів зерно очищають в самих господарствах з використанням комбінованих зерноочисних машин продуктивністю 1,0-1,5 т/год., що пояснюється невеликими розмірами господарств. Це система поширена в Європі; - після збирання комбайном зерно здають на елеватор, де його сушать, очищають і

зберігають, застосовуючи високопродуктивні очисні машини. Це система поширена в США.

Мета досліджень. Обґрунтувати перспективну систему машин і технологію збирання зернових колосових культур залежно від природно-виробничих умов.

Результати досліджень. При прямому комбайнуванні збирання культур необхідно закінчити на 5-8 день після повної стиглості, що вимагає удвічі більше комбайнів і транспортних засобів. Успіх збирання цим способом багато в чому залежить від наявності зернозбиральних комбайнів, навантаження на комбайн, продуктивності зерноочисних сушильних комплексів. Перевага роздільного збирання в порівнянні з прямим комбайнуванням полягає в наступне. До неї можна приступати до повного дозрівання зерна, тобто на 5-7 днів раніше прямого комбайнування, і таким чином зменшити тривалість перебування хліба на кореню після досягнення зерном фази повної стиглості і тим самим запобігти його осипання. З іншого боку, слід зазначити що роздільне комбайнування пов'язане з проведенням додаткових операцій і збільшенням витрат засобів на одиницю зібраної площі. У південних районах України роздільне збирання починають на 5-8, в центральних на 9-10, в північних районах на 10-12 днів раніше, ніж пряме комбайнування. Найважливішою перевагою роздільного збирання перед прямим комбайнуванням є можливість отримання сухого і чистішого зерна. Багато господарств зерно, обмолочене з валків, без очищення і сушки на струмах безпосередньо з бункера комбайну здають на заготівельні пункти. Це забезпечує безперебійну роботу агрегатів і дозволяє значно прискорити темпи збирання і продаж хліба державі і на цьому заощадити багато коштів. Також важливою перевагою роздільного збирання хлібів є отримання сухої соломи, яка добре зберігає свої кормові властивості і придатна до тривалого зберігання відразу ж після збирання. Це дозволить негайно після збирання звести солону з поля. Роздільне збирання дає можливість раніше звільнити поле для повторних посівів на півдні, а також для своєчасного виконання осінніх польових робіт. Проте переваги роздільного збирання перед прямим комбайнуванням проявляється тільки у тому випадку, якщо скошування, підбір і обмолот валків проводяться своєчасно. Абсолютно неправильно вважати, що хліб, скошений у валки, може лежати в них тривалий час без істотних втрат урожаю і зниження якості зерна. Особливо знижується урожай в роки з несприятливими умовами погоди в період збирання. Обмолочувати валки потрібно відразу у міру їх підсихання - не пізніше чим через 6 днів після скошування. У валках урожай зберігається дещо краще, ніж на кореню, хоча це залежить від погоди в період збирання. Проте незважаючи на великі переваги роздільного збирання, вона повинна раціонально поєднуватися з прямим комбайнуванням. Підбір і обмолот валків треба проводити без запізнення. Просихання і дозрівання зерна у валках при нормальній погоді триває на півдні України 2-3 дні, в центральній частині і на півночі

України 3-4 дні. У похмуру і дощовиту погоду ці терміни можуть збільшуватися. Підбір і обмолот валків треба проводити відразу ж після підсихання їх і закінчувати не пізніше чим через 6 днів після припинення скошування хліба жниварками. Некомбайнова технологія призначається для збирання високоврожайних культур в південній степовій зоні. Експлуатаційні витрати, в порівнянні з збиранням комбайном, знижуються в 2,2 разу, а металоємність - у 1,9 разу. Трифазний спосіб збирання, розроблений цілим рядом НДІ, передбачає збір і доставку біологічного урожаю на стаціонар для подальшого обмолоту, сепарації, складування зерна і незернової частини. Для здійснення збирання за цією технологією був виготовлений комплекс машин, що складається з валкової жниварки, підбирача - подрібнювача, причіпного візка, молотарки сепаратора з комплексом завантажуючих пристроїв. Відомо, що основна частина зібраного зерна - 80- 85% поступає від комбайнів на очищення на гарман і лише 15- 20% зерна перевозиться з полів на хлібоприймальні пункти, при цьому на перевезення припадає близько 25% від усіх витрат на збирання врожаю. В цілях збільшення продуктивності комбайнів і транспортних засобів в деяких зонах стали виготовляти бункери-накопичувачі, на базі комбайнів, а також стаціонарні, з метою забезпечення незалежної роботи збиральних машин і транспортних засобів. Бункери-накопичувачі маневрують по масиву і приймають зерно від комбайнів (чи комбайн під'їжджає до накопичувача), після чого розвантажуються в транспортний засіб для відправки на пункти обробки. Проте попри те, що пересувні і стаціонарні компенсуючі пристрої збільшують продуктивність комбайнів і транспортних засобів, широкого практичного застосування вони не знайшли в умовах виробництва з наступних причин: недостатнє наукове обґрунтування сфер їх застосування в господарствах (типорозмір, режим роботи); необхідність залучення додаткових механізаторських кадрів для роботи на мобільних компенсуючих пристроях. У Англії фірмою Kennet Hangling Equipment Limited застосовуються контейнери великої місткості і випускається агрегат, що дозволяє перевантажувати зерно із токів в полі в транспортні засоби, а також робити очищення і зважування. У деяких господарствах США використовуються тракторні причепи з об'ємом кузова до 11 м³ з пристроєм для перевантаження зерна. Ці тракторні причепи розміщуються за комбайном і вивозять зерно до доріг для перевантаження у великовантажні транспортні засоби. Це свого роду компенсатори. Перевагами збирання урожаю за потоковою технологією є нерозривність усіх стадій виробництва, короткий виробничий цикл і забезпечення збирання зерна услід за збиранням того ж дня, з доведенням якості зерна до кондиції. Витрати праці і засобів при обробці зерна на зерноочисних пунктах при потоковій технології, порівняно з обробкою на відкритих токах пересувною технікою, значно зменшуються.

Висновки. Дослідження по обґрунтуванню перспективної системи машин і

технології збирання зернових культур показали, що для умов більшості зон України перспективним залишається комбайновий спосіб збирання. Зроблений аналіз з даного питання показує, що для оптимальної організації технологічного процесу збирання зернових колосових культур потрібно облік багатьох чинників, які в сучасних умовах досліджуються математичними методами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кленин Н.И., Сакун В.А. Сельскохозяйственные и мелиоративные машины. - М.: Колос, 1994. - 751 с.
2. Петухов Г.И., Свечников Г.П. Совершенствование технологических линий в сельскохозяйственном производстве на основе принципов оптимизации. - Челябинск, 1991. - 136 с.
3. Агротехника озимой пшеницы. - М.: Колос, 1967. - 400 с.
4. Савченко А.Н., Круглов А.И. О рациональной стратегии уборочных работ в южных районах страны // Научно-технический бюллетень / ВИМ.- М.- 1991. - Вып. 79.- С. 27-31.
5. Котелянец В.И. Эффективность использования транспорта в агропромышленном комплексе. – М.: Агропромиздат, 1987. - 240 с.
6. Тенденции развития сельскохозяйственной техники за рубежом (по материалам Международной выставки в Ганновере, Германия, 9—11 ноября 2003 г.).- М.: Росин-формагротех, 2004 – 320 с.

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА УБОРКИ ЗЕРНОВЫХ КУЛЬТУР

Домуши Д.А., Новаковский Н.А.

Ключевые слова: технология, комбайн, зерновые культуры, зерно, пшеница, технологичный процесс, отдельная уборка, прямое комбайнирование.

Резюме

Представлен анализ существующих технологий уборки зерновых культур. Предлагаются рекомендации для оптимальной организации технологического процесса уборки зерновых колосовых культур.

FEATURES OF ORGANIZATION OF TECHNOLOGICAL PROCESS OF CLEANING UP OF GRAIN-CROPS

Domuschy D.A., Novacovski N.A.

Key words: *technology, combine, grain-crops, grain, wheat, technological process, separate cleaning up, direct cleaning combine.*

Summary

The analysis of existent technologies of cleaning up of grain-crops is presented. Offered to recommendation for optimal organization of technological process of cleaning up of ear grain-crops.

